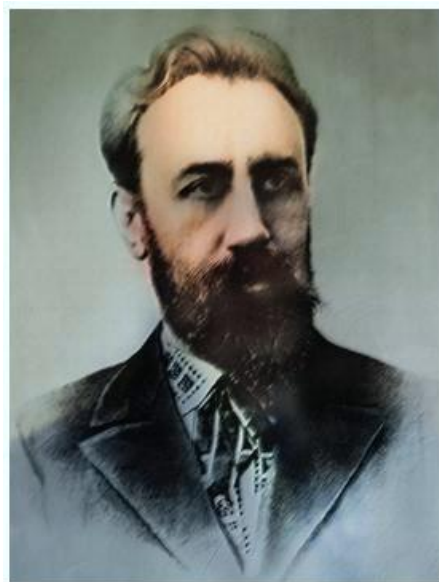

Відділ культури і туризму
виконавчого комітету Славутицької міської ради
Славутицька міська централізована
бібліотечна система

«Людина я...І мушу червоніти...»

До 150-річчя з дня народження
Бориса Грінченка

Бібліографічний показчик

Видання друге, доповнене

Відділ культури, національностей та релігій
Славутицької міської ради
Славутицька міська централізована
бібліотечна система

«Людина я...І мушу червоніти...»

До 150-річчя з дня народження
Бориса Грінченка

Бібліографічний покажчик

Видання друге, доповнене

Славутич 2023

Даний бібліографічний покажчик підготовлений відділом бібліотечно-бібліографічного обслуговування Загальноміського бібліотечно-інформаційного центру м. Славутича.

Видання присвячене відзначенню у 2023 році 160-річчя від дня народження Бориса Грінченка – видатного українського письменника, педагога, етнографа, організатора видавничої справи.

Покажчик містить біографію, публікації про твори письменника, видання та статті про його життя і творчість, розробки уроків, позакласних заходів, сценаріїв, інтернет-ресурси про життя і творчість Б. Грінченка.

Матеріал розміщений за розділами в алфавітному порядку.

Посібник розраховано на широке коло читачів.

Укладачі: Панова Л.І., Соловйова Л.О.

Відповідальна за випуск: Портная Н.В.

Він більше працював , ніж жив...

М. Чернявський

Борис Дмитрович Грінченко – видатний український письменник і вчений, критик, мовознавець, освітній і громадський діяч кінця XIX – початку XX століття. Його шанували І. Франко, М. Коцюбинський, Леся Українка, П. Грабовський та інші видатні сучасники.

Грінченко жив і працював у XIX столітті, але його діяльність і творча спадщина як ніколи актуальні сьогодні.

Борис Дмитрович Грінченко народився 9 грудня 1863 року на хуторі Вільховий Яр (Харківщина) в дрібнопомісній дворянській родині. Батько (відставний штабс-капітан) пишався родинними зв'язками з Григорієм Квіткою-Основ'яненком, знайомством із Петром Гулаком-Артемівським, але був людиною обмеженою і деспотичною. Маючи малі статки, він водночас культивував у сім'ї великопанські звички й зневажав простолюду, його «мужицьке наріччя» – українську мову.

У батьковому домі була велика бібліотека і здібний хлопчик, який п'яти років навчився читати і писати, виховувався на кращих зразках світової художньої літератури. Світогляд й естетичні смаки Бориса формувалися під впливом творів В. Скотта, Дж. Байрона, А. де Віньї, Е. Еркмана-Шатріана, В. Гюго, М. Гоголя, О. Пушкіна, М. Некрасова, О. Кольцова. Вирішальним для долі Бориса Грінченка як письменника стало знайомство з творами Тараса Шевченка, які він прочитав ще учнем Харківської реальної гімназії й під впливом яких почав писати українською мовою.

Глибоко співчуваючи знедоленому простому люду, критично ставлячись до тогочасного суспільного ладу, Б. Грінченко підтримує зв'язок з гуртком революційних народників, читає і розповсюджує заборонену літературу (жєневські видання позацензурних статей М. Драгоманова, популярні брошури Сергія Подолинського «Про багатство та бідність», «Про Правду» – самі назви яких вже розкривають їх зміст). У 1879 р. юнака заарештовують (не без допомоги батька,

наляканого вільнодумством сина) і допитують у в'язниці. Ця обставина мала сумні наслідки – виключення з гімназії, заборона продовжувати навчання, постійний жандармський нагляд, набута у тюрмі хвороба легень (що і стало в майбутньому причиною сухот письменника).

Вийшовши з в'язниці, Б. Грінченко займається самоосвітою, успішно вивчає німецьку та французьку мови. Майбутній письменник остаточно утверджується на позиціях інтелігента-народника, просвітителя.

Важливе місце у цій програмі надавалося книжкам для народу, зокрема для дітей. У Харкові письменник видає три книжки для народного читання — художні «Бідний вовк», «Два товариші» і науково-популярну брошуру «Про грім та блискавку». Грінченко мріяв скласти таку популярну бібліотеку для простих людей, яка б допомогла здобути хоча б елементарну освіту. Він складає іспити на народного вчителя і розпочинає педагогічну діяльність на селі. Рік 1881-й – літературний дебют Бориса Грінченка: у львівському журналі «Світ» І. Франко друкує перші вірші молодого поета. Серед них – хрестоматійний заклик «До праці» – кредо поета і громадянина.

Працюючи вчителем більше десяти років (1881-1893), глибоко вивчаючи історію педагогіки, Грінченко пише низку статей про школу і для школи, надзвичайно потрібних у той час: «На беспрсветном пути. Об украинской школе», «Народні вчителі і українська школа» та ін. Він є також автором «Української граматики до науки читання й писання» зі статтею для вчителів і прописами, першої книжки для читання в школі «Рідне слово», яку він написав разом із дружиною М. М. Грінченко (літературний псевдонім – Марія Загірня). Ці підручники неодноразово перевидавалися і до сьогодні не втратили своєї цінності, як і педагогічні погляди Грінченка – палкого прихильника освіти, поборника викладання рідною мовою.

Утверджується Б. Грінченко і як письменник. Він публікує поетичні збірки – «Пісні Василя Чайченка», «Під сільською

стріхою», «Під хмарним небом», пише десятки оповідань – «Екзамен», «Без хліба», «Сама, зовсім сама», «Сестриця Галя», «Дядько Тимоха», «Ксеня», «Хата», «Каторжна», «Серед чужих людей» та ін., дві повісті з життя інтелігенції – «Сонячний промінь» і «На розпутті», працює над драмами.

Свої думки суспільно-культурного діяча, громадянина, патріота країни Грінченко викладає у публіцистично-критичних статтях – «Галицькі вірші», «Листи з України Наддніпрянської». Переїняті уболінням за долю України, її культуру й зокрема літературу, статті Грінченка викликали бурхливі дискусії. Так, відповіддю на «Листи...» Б. Грінченка був цикл «Листів на Наддніпрянську Україну» М. Драгоманова, який на той час перебував за кордоном. Роздуми Бориса Грінченка і Михайла Драгоманова, що впливали хоча і з різних конкретних пропозицій, але зі спільності їх уболівань за долю України, української літератури, прагнення піднести її до рівня високо розвинених європейських літератур, мали позитивний вплив на розвиток української літератури.

Подвижницька діяльність Б Грінченка дала підставу І. Франку у статті «Нарис літературного життя в 1892 році» вітати Грінченка, який «засипає мало не всі наші видання своїми, не раз многоцінними писаннями: повістями, віршами, статтями критичними й популярно-науковими, працює без «віддиху», а також відзначити, що Грінченко у своїх писаннях «проявляє, побіч знання мови української, також гарячу любов до України, щирий демократизм, бистре око на хиби української суспільності».

У 1893 р Борис Грінченко переїздить до Чернігова і, працюючи тут на різних посадах у земстві, повністю присвячує себе культурно-освітній роботі. Разом із дружиною Марією Загірньою він успішно реалізує свою освітню, педагогічну програму – видає власним коштом в умовах найжорстокішої цензури книжки для народу (45 назв). Про те, якою була ця цензура, свідчать такі факти: Грінченко надсилає до цензурного комітету два рукописи: «Байки Леоніда Глібова» і збірку «Народні прислів'я та приказки». Цензор на книжці «Байки Леоніда

Глібова» пише, що дозволу на друк не дає, оскільки подібна книжка є в російській літературі – «Басни Крылова»; на збірці ж «Народні прислів'я і приказки» пише, що друкувати забороняється, оскільки в російській літературі подібної книжки немає, а це вивищує українську літературу.

Однак, незважаючи на цензурні зашморги, у видавництві Грінченка (засноване 1894 р. в Чернігові, відновлене на початку ХХ ст. у Києві) побачили світ понад 50 книжок для народного читання тиражем близько 200 тисяч примірників. Серед них вірші Т. Шевченка, оповідання М. Коцюбинського, приказки Є. Гребінки, байки Л. Глібова, оповідання Ю. Федьковича, поетична збірка «Кобза» поета–засланця Павла Грабовського та ін.

Велике значення для підвищення загальноосвітнього і культурного рівня народу мали такі науково-популярні нариси як «Чума», «Серед крижаного моря», «Як вигадано машиною їздити», «Велика пустиня Сахара», «Фінляндія» та ін. Як пізніше згадував Павло Тичина, він з великим інтересом прочитав нарис «Під землею. Про шахти», а М. Рильський свого часу читав виданого Б. Грінченком «Робінзона Крузо» Д. Дефо. І. Франко підкреслював, що такі популярні видання несли народові не лише знання, а й «те розуміння, що українською мовою можна писати про всякі справи, що вона здатна й до книжки, й до науки». 1896 року на прохання І. Франка Грінченко пише нарис «Яка тепер народна школа на Україні».

Б. Грінченко брав активну участь у роботі нелегальної «Чернігівської громади», програма якої мала на меті протидіяти самодержавству. На прохання громади пише брошуру «Нарід у неволі», у якій звертається із закликом до європейської громадськості не підтримувати колонізаторську політику самодержавної Росії щодо України, виголошує доповідь «Нова сім'я. Було, є, і буде», у якій обґрунтовує суспільний ідеал – ввести український народ «рівноправним товариством у вселюдське товариство».

Щира дружба зв'язувала Грінченка з М. Коцюбинським, В. Самійленком, які жили тоді у Чернігові; листувався він із

І. Франком, М. Павликом, П. Грабовським, збірку якого – «Кобза» – видає 1898 р. у Чернігові. У цей час виходять друком поетична збірка Грінченка «Пісні та думи», збірки оповідань «Хатка в балці», «Оповідання», драми «Ясні зорі», «Степовий гість», «Серед бурі» та інші твори. На чернігівський період припадає також подвижницька діяльність Бориса Грінченка як упорядника колекції музею української старовини В. Тарновського, у якій були особисті речі, рукописи й малюнки Тараса Шевченка, шабля Богдана Хмельницького та інші цінні реліквії. Вони склали основу першого національного українського музею («Каталог музея украинских древностей В. Тарновского». Составитель Б. Д. Гринченко).

Громадянська позиція Грінченка щодо захисту національної культури, пропаганда ідей національного відродження й просвіти, соціальної рівності, його демократично спрямована видавнича діяльність, зміст художніх творів та літературно-критичних статей викликали різкий супротив і переслідування властей і Грінченко змушений був залишити роботу в земстві.

Деякий час він займається лише літературною роботою. Пише дві повісті – діалогію «Серед темної ночі» і «Під тихими вербами», оповідання «Покупка», «Палії», «Як я вмер», низку поетичних творів. На переконання Грінченка, література відбиває реальну дійсність, а письменник є будителем духовності народу. Шляхом впливу на найширші верстви населення українське письменство має дбати про піднесення самосвідомості народу. Метою такого піднесення культурноосвітнього рівня є національне самоусвідомлення та соціально-економічне звільнення, що збереже український народ як націю.

У 1902 р. Грінченки переїжджають до Києва. Власне літературна праця письменника більш ніж на два роки переривається напруженою роботою над словником української мови. Адже скласти словник української мови мріяли такі знані діячі української культури як Пантелеймон Куліш, Іван Нечуй-Левицький та ін. Завдяки гідним подиву працелюбності, наполегливості Грінченка роботу з укладання словника було здійснено. Завершена 1904 р. праця здобула високу оцінку

вітчизняних і зарубіжних фахівців, а 1906 р. Російська Академія Наук відзначила «Словник...» другою премією ім. М. Костомарова.

У час першої російської революції громадянський обов'язок покликав письменника відгукнутися на події гострим нарисом «9 січня», взяти участь в організації Української радикальної партії, редагувати щоденну українську газету «Громадська думка» («Рада»), журнал «Нова громада», очолити Всеукраїнську учительську спілку, стати одним із засновників, а згодом головою товариства «Просвіта». Неймовірно напружена праця разом із тяжким особистим горем, що спіткало письменника (майже одночасна смерть єдиної доньки, онука й матері Грінченка), загострили набуту у в'язниці хворобу легень – туберкульоз. На позичені гроші Грінченко у вересні 1909 р. їде лікуватися до Італії, де тяжко переживає розлуку з Україною, звістку про закриття «Просвіти», утиски демократії.

Помер письменник 6 травня 1910 р. в м. Оспедалетті. Тіло його перевезено до Києва й поховано на Байковому кладовищі. Похорон Бориса Грінченка перетворився на багатотисячну демонстрацію протесту проти самодержавства, уславленням «робітника без відпочину» (І. Франко) на благо України. Труну з його тілом несли на руках від Володимирського собору до Байкового кладовища. У збірці віршів М. Рильського «На білих островах» є вірш «Після похорону», навіяний цією подією, з промовистими рядками.

Дуже багато людей висловлювали свій сум з приводу втрати письменника, широко відгукнулася українська та російська преса. Статті, присвячені Б. Грінченкові, з'явилися в багатьох зарубіжних виданнях.

Вдячні нащадки глибоко шанують невтомного трудівника. У селі Олексіївці відкрито перший у світі пам'ятник Борисові Дмитровичу Грінченкові. Зараз розпочато роботу над створенням меморіального комплексу.

Твори Б. Грінченка

Грінченко Б. Вибрані твори в 2-х томах. Том 1 / Б. Грінченко. – К.: ІНТЕЛЕКТ-АРТ, 2008. – 448 с.

Грінченко Б. Твори в 2-х томах. Т. 1. Поетичні твори. Оповідання. Повісті / Б. Грінченко; упоряд. В. Яременко; ред. тому А. Г. Погрібний. – К.: Наукова думка, 1990. – 640 с.: портр. – (Б-ка укр. літ. Дожовт. укр. літ.).

Грінченко Б. Твори в 2-х томах. Т. 2. Повісті. Драматичні твори / Б. Грінченко; упоряд. В. В. Яременко; ред. А. Г. Погрібний. – К.: Наукова думка, 1991. – 608 с.: портр. – (Б-ка укр. літ. Дожовт. укр. літ.).

Грінченко Б. Арсен Яворенко: Драма на п'ять дій / Б. Грінченко // Бувальщина: Драми. Комедії. Діалоги. Водевіль / упоряд., авт. передм., приміт. О. Ф. Ставицький. – К.: Дніпро, 1990. – С. 163-199.

Грінченко Б. Арсен Яворенко: Драма на п'ять дій / Б. Грінченко // Драматичні твори; укладання тексту О. Савченко. – К.: ТОВ «Елібре», 2008. – С. 71-118.

Грінченко Б. Байки / Б. Грінченко // Байки: Навчальний посібник / упоряд. Н. Будна, В. Паронова. – Тернопіль: Навч. книга-Богдан, 2006. – С. 58-59.

Грінченко Б. Байки / Б. Грінченко // Українська байка / Упоряд. та передм. Б. Деркача, В. Косяченка. – К.: Дніпро, 1983. – С. 273-286.

Грінченко Б. Дзвоник. Украла / Б. Грінченко // Хрестоматія з укр. літератури: Навч. посібник. Кн. 2 / укладач І. Жебка. – К.: Наук. думка, 1999. – С. 364-380. – (Б-ка школяра).

Грінченко Б. Зернятка: Вірші, поеми, оповідання / Б. Грінченко; для ст. шк. віку. – К.: Веселка, 1989. – 272 с.

Грінченко Б. Каторжна: Оповідання. Приходить час: Вірш / Б. Грінченко // Українська література для школярів: Хрестоматія. В 2 т. – Т. 1 / упорядник В. Лапшина / Б. Грінченко. – Донецьк: Сталкер, 1997. – С. 366-379.

Грінченко Б. Ластівка: Вірш / Б. Грінченко // Україно, нене моя!: Сповідь: поезії, писанки..: Збірник / упоряд. та приміт. О. Шевченка. – К.: Веселка, 1993. – С. 65.

Грінченко Б. Матері: Вірш / Б. Грінченко // Книга про Матір: Українські поети XIX-XXI ст. / передм. О. Омельченка; упоряд. В. Чуйко. – К.: Криниця, 2003. – С. 67.

Грінченко Б. На волю: Вірш / Б. Грінченко // Український декламатор: Збірка віршів для укр. молоді / упоряд. Н. і О. Зінкевичі; передм. Р. Семківа. – К.: Смолоскип, 2006. – С. 141.

Грінченко Б. Панько. Степ горів: Оповідання / Б. Грінченко // Обрії: Зб. худож. творів для позакласного читання у 8-му кл. / упоряд. Р. Вітренко. – К.: Рад. шк., 1991. – С. 68-72.

Грінченко Б. Під тихими вербами / Б. Грінченко; упоряд. і прим. Т. Третяченко. – К.: Рад. школа, 1991. – 494 .

Грінченко Б. Поезії / Б. Грінченко // Степова пектораль. Поетична антологія. Від Т. Шевченка до наших днів / упорядник А. Глушак. – Одеса: Маяк, 2011. – С. 39-42.

Грінченко Б. Поезії / Б. Грінченко // Українська муза: Поетична антологія. Од початку до наших днів. Вип. 5 / під ред. Олекси Коваленка. – К.: АТ «Обереги», 1993. – С. 491-506.

Грінченко Б. Поезії / Б. Грінченко // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики XX ст. Кн. 1. – К.: Аконіт, 2001. – С. 704-709.

Грінченко Б. Поезії / Б. Грінченко // Шедеври української любовної лірики: Літературно-художнє видання. – Харків: Фоліо, 2006. – С. 121-123. – (Серія «Література»).

Грінченко Б. Розум та почування у живої тварі / Б. Грінченко. – К.: Богдана, 1994. – 80 с.

Грінченко Б. Твори / Б. Грінченко // О. Бандура, Н. Волошина Українська література: підручник для 8 кл. – 6-те вид. – К.: Освіта, 2002. – С. 135-151.

Грінченко Б. Твори / Б. Грінченко // Веселка. Антологія укр. літератури для дітей в трьох томах. Т. 1: Твори дожовтневого періоду. Поезія. Для ст. шкіл. віку / упоряд., літ.-критич. нариси Б. Чайковського; передм. д-ра філол. наук І. І. Пільгука. – К.: Веселка, 1984. – С. 317-329.

Грінченко Б. Твори / Б. Грінченко // Дзвінок з минулого: Вірші, оповідання, казки, байки, загадки, приповідки: для мол. та серед. шк. віку / упоряд., заг. ред., післям. та приміт. В. Лучука. – К.: Веселка, 1991. – С. 124,192.

Грінченко Б. Твори / Б. Грінченко // Духовні криниці. Українська література (70-90-ті роки ХІХ ст.): Хрестоматія для 10 класу середніх шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів. Частина 1 / упоряд. Г. Семенюк, П. Хропко. – К.: Освіта, 1997. – С. 370-420.

Грінченко Б. Твори / Б. Грінченко // Світанок Вітчизни. Українська література кінця ХІХ-початку ХХ ст.: Навчальний посібник / упорядник А. Чічановській. – К.: Грамота, 2005. – С. 493-506. – (Шкільна б-ка).

Грінченко Б. Украла. Дзвоник. Без хліба / Б. Грінченко // Стожари: зб. худож. творів для позаклас. читання у 6 класі / упоряд. Н. Яценківська. – К.: Рад. шк., 1991. – С. 60-87.

Грінченко Б. Хлібороб: Вірш / Б. Грінченко // Книга про Батька. Українські поети ХІХ-ХХІ ст.: Антологія / упоряд. та передм. В. Чуйка. – К.: Криниця, 2013. – С. 78.

Грінченко Б. Д. Якої нам треба школи. Екзамен. Учителям: Твори / Б. Д. Грінченко // Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / упоряд. О. О. Любар; за ред. В. Г. Кремня. – К.: Знання, 2003. – С. 293-305. – («Вища освіта ХХІ ст.»).

Чайченко В. (Грінченко Б.) Твори / Б. Грінченко // Дзвінок з минулого: Вірші, оповідання, казки, байки, загадки, приповідки: для мол. та серед. шк. віку / упоряд., заг. ред., післямова та приміт. В. І. Лучука. – К.: Веселка, 1991. – С. 69-84,105,113.

Про життя і творчість

Про відзначення 150-річчя з дня народження Бориса Грінченка: Постанова Верховної Ради України від 4 липня 2012 р. № 5050-VI // Голос України. – 2012. – 24 липня. – С. 4.

Венцовський А. Краса лаконізму: До 100-ліття від дня смерті Бориса Грінченка / А. Венцовський // Літературна Україна. – 2010. – 27 травня. – С. 7.

Глобенко М. Грінченко Борис / М. Глобенко, Ю. Шевельов // Енциклопедія українознавства. Т. 2 / гол. ред. В. Кубійович. – К.: Глобус, 1994. – С. 440-441.

Грибіниченко Т. О. Творчий подвиг Бориса Грінченка / Т. О. Грибіниченко, Г. О. Козачук // Вчимося писати твір з української літератури: 8-11 класи. – К.: Либідь, 2000. – С. 133-139.

Грінченко Борис // Веселка. Антологія укр. літератури для дітей в трьох томах. Т. 1: Твори дожовтневого періоду. Поезія. / упоряд., літ.-критич. нариси Б.Й. Чайковського; передм. д-ра філол. наук І.І. Пільгука; для ст. шкіль. віку. – К.: Веселка, 1984. – С. 315-317.

Грінченко Борис // Довідник з історії України (А-Я): Посібник для серед. загальноосв. навч. закл. / за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – К.: Генеза, 2001. – С. 180.

Грінченко Борис // Новий довідник: Історія України. – К.: ТОВ «КАЗКА», 2005. – С. 417.

Грінченко Борис // Новий довідник: Українська мова та література. – К.: ТОВ «Казка», 2005. – С. 653-657.

Грінченко Борис // Провідники духовності в Україні: Довідник / за ред. І.Ф. Кураса. – К.: Вища шк., 2003. – С. 207-210.

Грінченко Борис // Світанок Вітчизни. Українська література кінця ХІХ-початку ХХ ст.: Навчальний посібник / упорядник А. Чічановський. – К.: Грамота, 2005. – С. 491-492. – (Шкільна б-ка).

Грінченко Борис // Українська муза: Поетична антологія. Од початку до наших днів. Вип. 5 / під ред. Олекси Коваленка. – К.: АТ «Обереги», 1993. – С. 489.

Грінченко Борис // Українські письменники: Довідник. – К.: Велес, 2013. – С. 58-63.

Грінченко Борис // Українські поети: Довідник / відповід. за випуск М. І. Преварська. – К.: Велес, 2015. – С. 55-57.

Грінченко Борис // Універсальний довідник старшокласника, абітурієнта, студента: Довідкове видання / кол. авт. Є. В. Глушко, О. М. Курмаз, В. С. Легейда та ін. – К.: Видавнича компанія «Воля», 2004. – С. 272.

Грінченко Борис // УСЕ Універсальний Словник-Енциклопедія. – К.: «Тризна», 2009. – С. 360.

Грінченко Борис // Усі українські письменники / упорядники Ю. І. Хізова, В. В. Щеголева. – Харків: Торсінг плюс, 2008. – С. 230-236.

Грінченко Борис Дмитрович (1863-1910) // Українська культура. – 2000. – № 1. – С. 28.

Груша Х. Грінченко он-лайн: До 150-річчя з дня народження письменника / Х. Груша // Голос України. – 2013. – 10 грудня. – С. 11.

Губарев В. К. Грінченко Борис Дмитрович / В. К. Губарев // Історія України: Універсальний ілюстрований довідник. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – С. 248.

Дорошенко Д. Борис Грінченко. Дещо з моїх споминів / Д. Дорошенко // Літературна Україна. – 2013. – 26 вересня. – С. 6.

Єсипенко Д. Ливанський кедр на вітрах історії: Літературна творчість Бориса Грінченка у критиці ХХ ст. / Д. Єсипенко // Дивослово. – 2013. – № 12. – С. 22-28.

Єсипенко Д. Повість Бориса Грінченка «Під тихими вербами»: Історія створення, перші публікації / Д. Єсипенко // Сіверянський літопис. – 2012. – № 3-4. – С. 146-160.

Єфремов С. Борис Грінченко / С. Єфремов // Духовні криниці. Українська література (70-90-ті роки ХІХ ст.): Хрестоматія для 10 класу середніх шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів. Частина 1 / упоряд. Г. Семенюк, П. Хропко. – К.: Освіта, 1997. – С. 420-423.

Єфремов С. Борис Грінченко / С. Єфремов // Історія українського письменства. – К.: Феміна, 1995. – С. 502-510.

Єфремов С. Грінченко / С. Єфремов // Літературно-критичні статті. – К.: Дніпро, 1993. – С. 322-332. – (Серія «Українська літературна думка»).

Золотухін Г. О. Образ вчителів у малій прозі Бориса Грінченка / Г. О. Золотухін, І. І. Жебка, Н. П. Литвиненко // Твір з укр. мови та літератури: Посібник для старшокласників та абітурієнтів. – К.: Наук. думка, 1997. – С. 51-62.

Качкан В.А. «Прийде сівач – і запишніють сходи» (над життєвим подвигом Бориса Грінченка) / В. А. Качкан // Українське народознавство в іменах. В 2-х ч. Ч. 1. – К.: Либідь, 1994. – С. 178 – 186.

Кіку В. Духівниця Бориса Грінченка: Діяльність Грінченка як громадського діяча // Старожитності. – 1994. – № 5-6. – С. 22.

Ковбасенко Ю. Філологічний аналіз оповідання Бориса Грінченка «Украла» / Ю. Ковбасенко // Дивослово. – 1996. – № 2. – С. 45-46.

Кодлюк Я.П. Борис Грінченко / Я.П. Кодлюк, Г.С. Одинцова // Сто двадцять розповідей про письменників: Довідник для вчителя початкових класів. – К.: Наш час, 2006. – С. 33-35.

Кучинський М. Літературно-видавнича діяльність Бориса Грінченка в оцінці журналу «Киевская старина» / М. Кучинський // Українська мова і література в школі. – 1993. – № 5-6, – С. 56-59.

Лебедєв Ю. І. Грінченко Борис / Ю. І. Лебедєв, Ф. С. Кислий // Нові імена в програмі з української літератури: Посібник для вчителя / упоряд. В. Я. Неділько. – К.: Освіта, 1993. – С. 58-69.

Матяш І. Світло згаслої зірки... (Борис Грінченко та Іван Череватенко) / І. Матяш // Пам'ять століть. – 2000. – № 1. – С. 54.

Мельничук Г. Хранитель рідної мови: Борис Грінченко / Г. Мельничук // 1000 незабутніх імен України. – К.: Школа, 2005. – С. 153-154. – (Серія «1000»).

Методичні матеріали по популяризації творчості Бориса Грінченка серед учнів 1-9 кл. – К.: Київська обласна б-ка для дітей, 1995. – 14 с.

Мовчун А. Борис Грінченко: феномен Великого Трударя / А. Мовчун // Дивослово. – 2010. – № 5. – С. 44-49.

Мовчун А. «Кожна річ має в собі частинку мого Я...»: Музей Бориса Грінченка в Києві / А. Мовчун // Дивослово. – 2011. – № 9. – С. 58-61.

Мовчун А. Невідомий Борис Грінченко: з нових архівних досліджень / А. Мовчун // Дивослово. – 2017. – № 12. – С. 48-52.

Мовчун А. «Ставав на всяке жниво...»: Сторінки творчості Б. Грінченка на шкільній сцені / А. Мовчун // Українська мова та література в школі. – 1993. – № 9. – С. 48-53.

Мовчун А. Борис Грінченко й українська мова / А. Мовчун // Дивослово. – 2002. – № 2. – С. 65-67.

Нечволод Л.І. Борис Дмитрович Грінченко // Л. І. Нечволод // Українська література: Літературознавчий словник. – Харків: ФОП Співак В. Л., 2001. – С. 256-260. – (Серія «Схеми і таблиці»).

Нечволод Л. І. Доля сільського вчителя в творах Б. Грінченка / Л. І. Нечволод, Т. З. Пашкова, В. А. Рупета // Посібник-порадник з української літератури для старшокласників і абітурієнтів. – Харків, 1997. – С. 74-76.

Новальська Т. Читачезнавчі ідеї у творчій спадщині Бориса Грінченка / Т. Новальська // Бібліотечна планета. – 2004. – № 1. – С. 19-21.

Оліфіренко С. М. Грінченко Борис / С.М. Оліфіренко та ін. // Універсальний літературний словник-довідник. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – С. 76.

Охріменко П. «Серце, зотлієє з муки»: Борис Грінченко / П. Охріменко // Вітчизна. – 1988. – № 12. – С. 158-160.

Підкова І. З. Грінченко Борис / І. З. Підкова, Р. М. Шуст // Довідник з історії України. В 3-х т. – Т. 1: (А-Й). – К.: Генеза, 1993. – С. 158-159.

Погрібний А. Борис Грінченко / А. Погрібний // О. Бандура, Н. Волошина. Українська література: підручник для 8 кл. – 6-те вид. – К.: Освіта, 2002. – С. 130-135.

Погрібний А. Борис Грінченко / А. Погрібний // Поклик дужого чину: статті, портрети, силуети, наближення, публіцистика / вступне слово В. Дончика та П. Кононенка. – К.:

ВЦ «Просвіта», 2009. – С. 153-234. – (Бібліотека Шевченківського комітету).

Погрібний А. Грінченко Борис / А. Погрібний // Українська література у портретах і довідках: Давня література – література XIX ст: Довідник / редкол.: С. П. Денисюк, В.Г. Дончик, П.П. Кононенко та ін. – К.: Либідь, 2000. – С. 71-75.

Погрібний А. Життя і творчість Б. Грінченка / А. Погрібний // Дивослово. – 1994. – № 3. – С. 6-12.

Погрібний А. Іскри вогню живлюшого: Борис Грінченко / А. Погрібний // Україна. – 1988. – № 45.– С. 13-17.– Закінчення. Початок в № 4.

Погрібний А. «Клейнод душі моєї – добро мого народу...»: Борис Грінченко / А. Погрібний // Наука і культура. Україна: Щорічник. Вип. 23. – К.: Т-во «Знання», 1989. – С. 72-87.

Погрібний А. «Ставав на всяке жниво» : До 140-річчя від дня народження Бориса Грінченка / А. Погрібний // Літературна Україна. – 2003. – 25 грудня. – С. 6-7.

Погрібний А. У двобої з часом: Борис Грінченко – вчений, письменник, громадський діяч / А. Погрібний // Пам'ять століть. – 1999. – № 1.– С. 39.

Поліщук Я. Культурницька місія Бориса Грінченка / Я. Поліщук // Дивослово. – 2007. – № 7. – С. 45-48.

Рожнятовська О. А. Безкомпромісний лицар національної ідеї: До 140-річчя від дня народження Б. Д. Грінченка / О. А. Рожнятовська // Календар знаменних і пам'ятних дат. – 2003. – IV квартал – С. 54-62.

Семенюк Г. З любов'ю до знедолених: Борис Грінченко / Г. Семенюк // Духовні криниці. Українська література (70-90-ті роки XIX ст.): Хрестоматія для 10 класу середніх шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів. Частина 1 / упоряд. Г. Семенюк, П. Хропко. – К.: Освіта, 1997. – С. 369-370.

Скляренко В. М. Грінченко Борис Дмитрович / В. М. Скляренко, Т. М. Харченко, О. Ю. Очкурова, І. А. Рудичева // 100 знаменитих людей України; пер. з рос. Т. В. Ковальової. – Харків: Фоліо, 2005. – С. 101-105.

Солод Ю. Оповідання з народного життя Бориса Грінченка / Ю. Солод // Українська література: Конспект. – К.: Козаки, 1996. – С. 127-129.

Хропко П. Дилогія Бориса Грінченка з життя села / П. Хропко // Дивослово. – 1997. – № 2. – С. 33-36.

Цимбалюк В. Грінченко Борис / В. Цимбалюк // Учнівський твір у середній школі: Книжка для вчителя. – К.: Освіта, 1997. – С. 84-86.

Шпак В. «Нікими не хотіли бути»: До 155-річчя з дня народження Бориса Грінченка / В. Шпак // Урядовий кур'єр. – 2018. – 1 грудня. – С. 7.

Шпак В. У словнику Грінченка постало життя народу: До 150-річчя з дня народження видатного філолога і письменника / В. Шпак // Урядовий кур'єр. – 2013. – 12 грудня. – С. 11.

Шудря М. Історія державотворення в іменах: Є. О. Петрушевич, Б. Д. Грінченко, А. Шептицький, М. С. Грушевський / М. Шудря // Українська культура. – 2000. – № 1. – С. 8.

Яременко В. Більше працював, ніж жив...: Борис Грінченко / В. Яременко // Дніпро. – 1988. – № 12. – С. 123-136.

Яременко В. Борис Грінченко в обороні спадщини Пантелеймона Куліша / В. Яременко // Слово Просвіти. – 2019. – 7-13 березня. – С. 9; 14-20 березня. – С. 8-9.

Яременко В. Борис Грінченко: «Його «Кобзар» зробивсь моєю Євангелією...»: Тарас Шевченко і Борис Грінченко / В. Яременко // Слово Просвіти. – 2019. – 14-20 лютого. – С. 12-13.

Яременко В. У слові Бориса Грінченка – сила зброї: Публіцистична спадщина Бориса Грінченка / В. Яременко // Слово Просвіти. – 2019. – 21-27 березня. – С. 6-7.

Яценко М. Т. Грінченко Борис / М. Т. Яценко // Українська Літературна Енциклопедія. В 5-ти т. – Т. 1: А-Г / ред. кол. І. О. Дзеверін (відповід. ред.) та ін. – К.: Голов. ред. УРЕ ім. А. П. Бажана, 1988. – С. 498-499.

Розробки уроків та сценарії

Гаєвська Н. «Ставав на всяке жниво»: Інтелектуальна гра за творчістю Бориса Грінченка / Н. Гаєвська, С. Дем'яненко // Дивослово. – 2013. – № 12. – С. 28-35.

Корнієнко О. «Казки, казки... У світі їх багато...»: Українські народні казки; Казки Бориса Грінченка: Урок позакласного читання / О. Корнієнко // Дивослово. – 2016. – № 6. – С. 10-14.

Лаборєва О. Літературна вікторина за оповіданнями Бориса Грінченка / О. Лаборєва // Дивослово. – 2000. – № 6. – С. 61-62.

Нікончук Н. «Більше працював, ніж жив»: Сценарій літературного вечора. 7-9 клас / Н. Нікончук // Методичні матеріали по популяризації творчості Бориса Грінченка серед учнів 1-9 класів. – К.: Київська обласна б-ка для дітей, 1995. – С. 7-13.

Острожинська Т. Вечір, присвячений пам'яті Бориса Грінченка / Т. Острожинська // Дивослово. – 1997. – № 4. – С. 59-61.

Інтернет-ресурси

Грінченко Борис Дмитрович [Електронний ресурс]. Вікіпедія: Вільна енциклопедія. – Електр. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D1%80%D1%96%D0%BD%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81_%D0%94%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87. – Назва з екрану. – Дата останньої правки 14.11.2023. – (Дата звернення 27.11.2023).

Грінченко Борис – біографія – життєвий та творчий шлях, біографічні статті [Електронний ресурс] // УкрЛіб: Бібліотека Української Літератури. – Електр. дані. – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/author.php?id=48>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2023).

1863 – народився Борис Грінченко, письменник, педагог, громадський діяч [Електронний ресурс] // Український інститут національної пам'яті. – Електр. дані. – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/gruden/9/1863-narodyvsya-borys-grinchenko-pysmennyk-pedagog-gromadskyy-diyach>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2023).

Грінченко Борис – біографія [Електронний ресурс] // Клуб Поезії. – Електр. дані. – Режим доступу: <https://www.poetryclub.com.ua/metr.php?id=110&type=biogr>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2023).

Грінченко Борис – коротка біографія [Електронний ресурс] // Освіта. Уа. – Електр. дані. – Режим доступу: <https://osvita.ua/school/biography/91022/>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2023).

Грінченко Борис – біографія [Електронний ресурс] // Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. – Електр. дані. – Режим доступу:

<https://grinchenko.kubg.edu.ua/index.php/zhyttiypys/biohrafia>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2023).

Ідейний лідер – Борис Грінченко [Електронний ресурс] // Youtube. – Електр. дані. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=CetBWRcJR4I>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2023).

Грінченко Борис – цікаві факти з життя [Електронний ресурс] // Youtube. – Електр. дані. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=sHCgu6B3pyI>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 27.11.2023).

Зміст

Біографія письменника.....	3
Твори Б. Грінченка.....	9
Про життя і творчість.....	12
Розробки уроків та сценарії.....	19
Інтернет-ресурси.....	20

